

УДК 821.111-31.09
УДК 821.111(73)-31.09

Соња Витанова-Стрезова
Тамара Јолевска-Попов
Анастасија Ангеловска
Јана Христовска

**ПРОЕКТ-РАБОТИЛНИЦА: КОЛОНИЈАЛНИТЕ И
ПОСТКОЛОНИЈАЛНИТЕ ДИСКУРСИ ВО РОБИНЗОН КРУСО ОД
Д. ДЕФО, ВО ГУЛИВЕРОВИТЕ ПАТУВАЊА ОД Џ. СВИФТ И
ВО ИГРА НА ТРОНОВИ ОД Р. Р. МАРТИН (10.11.2023)**

Тематска преокупација на овој напис е проект-работилницата од насловот. Таа беше прифатена и вклучена во календарот на јавни настани што овој семестар се одржуваат на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје. Трудот насловен „Проект- работилница: колонијалните и постколонијалните дискурси во *Робинзон Крусо* од Д. Дефо, во *Гуливеровите патувања* од Џ. Свифт, и во *Игра на тронове* од Р. Р. Мартин“ е осврт на истоимената проект-работилница што се одржа во форма на јавен настан во Салата за седници на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје на 10.11.2023 година. Координатор на проект-работилницата беше проф. д-р Соња Витанова-Стрезова, под чие менторство истата беше реализирана. Реализатори беа студентите од втора година Анастасија Ангеловска и Јана Христовска, како и докторанката м-р Тамара Јолевска-Попов. Модератор на настанот беше Александра Трајковска, студент од втора година.

Целта на проект-работилницата беше студентите да ги издвојат и минуциозно да ги проучат колонијалните теми и односи, особено во романите *Робинзон Крусо* и *Гуливеровите патувања*, вклучени во студиската програма за предметот Англиска книжевност 3 (англискиот роман на 18-от и 19-от век), што го предава проф. д-р Соња Витанова-Стрезова. Меѓутоа, како што покажува и самиот наслов, темата, исто така, ги вклучува

и постколонијалните дискурси, иако тие не се соодветни за романите од осумнаесеттиот век. Се разбира дека постколонијалните односи најмногу му соодветствуваат на постмодерниот роман од втората половина на дваесеттиот век или од дваесет и првиот век, којшто се занимава со истите. Таков е серијалот романи *Песнаџа на мразоџи и оџноџи*, што започнува со романот *Иџра на џџронови* (1996). Вметнувањето на постколонијалниот контекст во проект-работилницата имаше за цел студентите уште подлабински да ги истражат колонијалните теми и релации и од современа перспектива, односно, низ призма на постколонијалниот контекст во романот од поново време. Впрочем, овој серијал, со своите филмски адаптации во континуирани продолженија, е исклучително популарен и привлечен за сите генерации, особено за младите луѓе, така што многу студенти веќе детално беа запознаени со романите од серијалот и нивните филмски адаптации.

Проф. д-р Витанова-Стрезова одржа воведна реч. Соодветно на програмата за настанот, Анастасија Ангеловска, студент од втора година на Катедрата за англиски јазик и книжевност, го презентираше својот реферат на тема „Колонијалниот дискурс во *Робинзон Крусо* од Д. Дефо“. Јана Христовска, студент од втора година на Катедрата за англиски јазик и книжевност, во својата презентација ја анализираше темата „Колонијалниот дискурс на антиколонијалниот колонизатор“. Докторантката м-р Јолевска-Попов ја претстави својата презентација со наслов „Постколонијалниот дискурс во *Иџра на џџронови* од Р. Р. Мартин“.

Во својата воведна реч проф. д-р Витанова-Стрезова најпрво ѝ посака добредојде на многубројната публика, главно составена од студенти. Исто така, на настанот присуствуваа и професори од факултетот, вклучувајќи ги и деканот и продеканката за настава. Потоа, таа објасни дека целта на проект-работилницата е на студентите да им пружи можност подетално да ги проучат колонијалните теми и односи, како во романите од осумнаесеттиот век што ги изучуваат, така и во популарниот постмодерен роман, што се занимава со тие теми и односи. Презентациите на студентите беа плод на внимателно менторство на проф. д-р Витанова-Стрезова, која им даде задача да изберат една слика од романот што го анализираат и преку истата да ја пренесат поентата и пораката на својата презентација. Сликите од *Робинзон Крусо* и *Гуливеровиџе џаџувања* беа вметнати во позадината на соодветната внатрешна страница од програмата, составена од две страници што се преклопуваат. Програмата на едната внатрешна страница беше напишана на македонски јазик, а на другата, на англиски. Во позадината на двете надворешни страници од програмата беше поста-

вена картата од *Игра на ѿронови*, којашто целосно можеше да се види со отворање на двете преклопени страници. Така, наместо да образложува со многу зборови, проф. д-р Витанова-Стрезова ја искористи позадината на програмата и на интересен визуелен начин ги претстави рефератите на студентките преку сликите од соодветниот роман.

Како што се гледа и од самиот наслов на трудот, темата во рефератот „Колонијалниот дискурс во *Робинзон Крусо* од Д. Дефо“, презентирани од Анастасија Ангеловска, е колонијалниот дискурс што провежува низ целиот роман. За да го идентификува и илустрира колонијалниот дискурс во романот, Ангеловска одбира неколку релевантни извадоци како предмет за анализа. Таа најпрво наведува некои релевантни информации за улогата на Дефо во развојот на британскиот роман за потоа да се фокусира на темата. Во контекст на темата, Ангеловска се навраќа на реномираниот модерен писател Џејмс Џојс, кој смета дека Робинзон Крусо е олицетворение на британски колонизатор и симбол на Британската империја. Анализата на внимателно одбраните извадоци од романот потврдува дека Крусо е отворен застапник на колонијализмот. Ангеловска во својата презентација ја истакнува големината и моќта на Британската колонијална империја на почетокот на дваесеттиот век, кога таа ја постигнува својата кулминација, опфаќајќи речиси една четвртина од целокупното население на планетата и една четвртина од површината на Земјата. Оттука и изреката: „Сонцето никогаш не заоѓа во Британската империја.“ Понатаму таа се навраќа на критиката, за да го дефинира значењето на концептот „колонијален дискурс“ како збир на комуникации што се поврзани со колонијалните односи воспоставени меѓу колонизаторот и колонизираниот, или што изложуваат одредени аспекти од тие односи. Ангеловска го илустрира колонијалниот дискурс во анализата, фокусирајќи се најпрво на односот меѓу домородното момче Ксури и Крусо, при што таа ги истакнува двојните стандарди на Европејците. Кога Крусо и Ксури ја делат истата судбина во заробеништво, се чини дека тие се еднакви, но штом Крусо се доберува до слобода, без око да му трепне, го продава својот поранешен другар. Тој ја зема здраво за готово подреденоста на Ксури, само поради тоа што момчето е домородец. Ангеловска се навраќа и на Крусо како сопственик на плантажа за шеќер во Бразил, а подоцна и за тутун. Откако ќе се збогати во Бразил, тој решава да оди до африканскиот брег за да донесе црнци. Планот му е да ги претвори црнциите во робови за да ги експлоатира како бесплатна работна сила на неговите плантажи.

Односот меѓу Крусо и Петко најдобро го изложува колонијалниот дискурс во романот. Првиот збор што Крусо го учи Петко да го каже

е „господар“. Тој бара од Петко да му се обраќа со тој збор, ставајќи се во позиција на негов сопственик. Крусо, исто така се смета самиот себеси за господар на островот. Понатаму тој го преобразува Петко во христијанство, моделирајќи го својот слуга според стандардите и нормите на големото европско „јас“. Очигледно е дека за да биде прифатен, Петко мора да се преобрази во модерен, цивилизиран Европеец и да прифати сè што бара Крусо од него: нова религија, нов јазик и нова култура. Вака поставените односи го прикажуваат Крусо како припадник на супериорната колонизаторска култура, додека Петко ја олицетворува инфериорната култура на колонизираниот домородец. Во романот се чини дека богатството е најважно од сè. Дури и жената и децата на Крусо се одвај спомнати. Ангеловска истакнува дека романот завршува со колонизаторски тон бидејќи островот на Крусо постанува голема и просперитетна колонија, населена со Шпанци и бунтовници. Таа заклучува дека нејзината анализа го потврдува ставот на Џојс: Робинсон Крусо е навистина олицетворение на британски колонизатор.

Во рефератот „Колонијалниот дискурс на антиколонијалниот колонијалист“ Јана Христовска го опишува Свифт како еден од најголемите критичари на неговото време. Таа го истакнува парадоксот на Свифт во *Гуливеровиите патувања* (1726), којшто побудува интерес кај многу критичари. Христовска објаснува дека, за разлика од Дефо, кој е отворен застапник на колонијализмот во *Робинзон Крусо* (1719), позицијата на Гуливер не е јасна. Некои критичари го негираат присуството на колонијални дискурси во *Гуливеровиите патувања*. Спротивно на тоа, други критичари бараат скриени значења меѓу редовите на речениците, каде што ги пронаоѓаат колонијалните дискурси.

Роден во Даблин, Ирска, но во англиско семејство, Свифт поседувал право да се поистоветува со културите на двете земји. Така, семејството му потекнувало од колонизаторска држава, а бил роден во колонија на таа држава. Исто така, една од причините зошто постои амбигвитет околу ставот на Свифт кон колонијализмот била неговата политичка позиција, којашто не му дозволувала да се наклони само кон еден дефинитивен став.

Христовска се осврнува и на друга интересна тема за дискусија: контрадикторноста на претпоставената колонијалистичка природа на ликот на Гуливер. Свифт го гради Гуливер како комплексен лик низ делото, но не го категоризира. Од аспект на колонизиран предмет, Грејс Паркер ги издвојува колонијалните дискурси во сите четири делови од книгата во својот есеј „Внатрешна супериорност и инфериорност: Улогата на колонијализмот во *Гуливеровиите патувања*“ (Грејс, 1994). Во првото патување

во Лилипут, Гуливер е исфрлен од морето на брегот по страотна ноќна бура. Кога ќе се освести следното утро, сфаќа дека не може да мрдне бидејќи секој дел од неговото тело е закован за земјата. Тој е третиран како непозната појава од страна на жителите кои се дванаесет пати помали од него. Кон него се постапува строго и слободата му е одземена. Во второто патување во Бробдингаг, Гуливер е експлоатиран од страна на неговиот газда бидејќи улогите се сменати. За разлика од Лилипут, во ова општество тој е минијатурното суштество, опкружено со цинови. Неговиот газда профитира од него само поради тоа што Гуливер е различен од останатите и претставува еден забавен спектакл за гледачите. Во третото патување колонијалниот дискурс во Лапутанското општество се забележува во контрастот на супериорноста на летечкото кралство и инфериорноста на териториите што тоа ги владее. Во случај на револуција или бунт од страна на покорените територии, кралот го навигира летечкото кралство над побунетата територија, одземајќи им го сонцето и уништувајќи им ги житните култури, сè додека повторно не му се покорат. Во последниот дел каде што Гуливер завршува во земјата на Хуиинхмите, колонијалниот дискурс доминира, и тоа преку поробувањето на Јахуите од страна на Хуиинхмите. Во ова општество има замена на улогите, Јахуите, кои наликуваат на луѓето, ја претставуваат нискоинтелигентната популација, а коњите ја претставуваат високоинтелигентната популација. Јахуите се робови на Хуиинхмите, кои ги поробиле за да ги контролираат. Преку оваа аналогија се чувствува критичкиот пристап на Свифт.

Карл Томас Рис е еден од критичарите што го претставуваат Гуливер како колонизатор. Тој ја обработува оваа тема во неговиот есеј “Колонизираниот колонијалист: Гуливер и кризата на колонијалниот дискурс”. Во есејот Рис приложува два аргументи од коишто едниот претставува стереотип дека секоја цивилизација надвор од Европа е “туѓа” и “дива”. Другиот аргумент е јазикот што некои критичари го поистоветуваат со инструментот со чија помош Гуливер го наметнува своето колонијалистичко влијание. Меѓутоа, сепак, Рис во неговиот есеј забележува дека, ако теоријата на Гуливер како колонијалист е точна, тој, сепак, не успеал да колонизира никого.

Христовска согледува дека контроверзноста на темата, како и разновидноста на критичарските ставови, го компликуваат заклучокот на оваа презентација. Бидејќи Свифт никогаш јасно не го искажал својот став за колонијализмот, присуството на колонијалниот дискурс во *Гуливеровите патувања* останува отворено за дискусија.

Во рефератот насловен „Постколонијалниот дискурс во *Игра на ѝрони*“ од Р. Р. Мартин“ м-р Јолевска-Попов се навраќа на серијалот романи *Песна за мразоѝ и оѝноѝ* на американскиот писател кој е под силно британско влијание, Р.Р. Мартин. Овој серијал и успешната телевизиска серија *Игра на ѝрони*, во продукција на HBO, којашто е направена според серијалот, јасно ги отсликуваат теориите на постколонијалниот дискурс во литературата, филмската уметност и уметноста во целост. Со длабоки корени во британската империјалистичка историја и во идеите за светска експанзија, особено кон Ориентот, во *Игра на ѝрони* јасно ги гледаме ефектите на постколонијалниот период од варијабилни точки на гледање, но највеќе од онаа на сеприсутен, но не и сезнаечки гледач или читател, во зависност од медиумот на примање на ова маестрално дело на фантазијата.

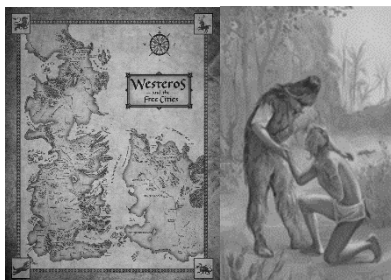
Според м-р Јолевска-Попов, постколонијалниот дискурс за неукото око е најочигледен во симболиката на огромниот Сид од мраз што го дели цивилизираниот од нецивилизираните свет (ние и тие). Меѓутоа, сепак, според главниот мислител на постколонијалната теорија, Едвард Саид, највпечатливиот пример за последиците од колонизирањето се наоѓа на континентот Есос. Овој континент е целосна спротивност на континентот Вестерос. Тука се наоѓа и загатливиот лик на Дајенерис Таргериен, белокосата ќерка на Лудиот крал на Вестерос, подоцна позната како мајка на змејови, како и нејзиниот најлош кошмар, робовладетелот и силувачот, кого подоцна го припитомува за да стане нејзиното „сонце и ѕвезди“, односно, љубовта на нејзиниот живот: Кал Дрого. Како другата страна од паричката на постколонијалната бинарност, според теоријата на Саид, Дрого е висок, мускулест, импозантент дивјак и воин со долга црна сплетена коса која ја симболизира неговата непобедливост. Тој има темна кожа, како и целото негово племе. Неговиот лик, како и неговото племе, со фини контури ја исцртуваат идејата за мистериозниот Ориент.

Нивниот брак со робовладетелски примеси најјасно ја прикажува симболиката на дихотомијата меѓу идеите за Ориентот и Окцидентот, како две водечки сили во постколонијалната теорија, односно на Другиот и Другоста, што го претставуваат сето она што се наоѓа надвор од себе, односно Ориентот (непознатото, мистериозното) и она што е домашно, односно Окцидент (познатото, јасното, дефинираното).

М-р Јолевска Попов објаснува дека трудот ги разгледува идеите на дихотомијата или бинарноста на *ние* и *ѝие*, преку западноцентричниот Вестерос и ориенталниот и див Есос, Другоста и односот кон жената во постколонијалниот период, повторниот разочарувачки круг на аспираци-

ите кон нови откритија со територијални претензии и миграцијата како постколонијален конструкт.

Презентациите побудија интерес и се разви плодна дискусија преку прашањата што ги поставуваа студентите и присутните колеги. Ја користиме можноста да ја пофалиме идејата за јавни настапи од различна природа на новата деканатска управа, која многу им се допадна на студентите и чија дејност, очигледно, вродува со плод.

Библиографија:

Defoe, D. 2003. *Robinson Crusoe*, London, William Taylor.

Elnahla, N. 2016. The Other Beyond the Wall: A Post-colonial Reading of G. R. R. Martin's *A Song of Ice and Fire* and HBO Series *Game of Thrones*, JAAR Publishing Centre, vol. 2, no. 12, pp. 37-44.

Martin, R. R. 1996. *A Game of Thrones*, London, Voyager Books.

Parker, G. (2010) "Internalized Superiority and Inferiority: The Role of Colonialism in *Gulliver's Travels*" London, Penguin.

Said, E. 2012. PEDAGOGY of the Other: Postcolonial Theory, and Strategies for Critique, *Counterpoints* Vol. 417, pp. 23-39

Swift, J. 2010, *Gulliver's Travels* London, Collins Classics.

Sonja Vitanova-Strezova
Tamara Jolevska-Popov
Anastasija Angelovska
Jana Hristovska

**PROJECT WORKSHOP: COLONIAL AND POSTCOLONIAL
DISCOURSES IN D. DEFOE'S *ROBINSON CRUSOE*, J. SWIFT'S
GULLIVER'S TRAVELS AND R. R. MARTIN'S *A GAME OF THRONES*
(10.11.2023)**

Abstract

This article under the title “Project Workshop: Colonial and Postcolonial Discourses in D. Defoe’s *Robinson Crusoe*, J. Swift’s *Gulliver’s Travels* and R. R. Martin’s *A Game of Thrones*” overviews the project workshop which was realized at “Blaze Koneski” Faculty of Philology in Skopje, on 10.11. 2023. Prof. Vitanova-Strezova was the project workshop coordinator and mentor of the students. It was realized by Anastasija Angelovska and Jana Hristovska, second-year students at the Department of English Language and Literature, as well as by Jolevska-Popov, MA. Aleksandra Trajcevska, second-year student at the Department of English Language and Literature, was the moderator. Prof. Dr. Vitanova-Strezova held the event introduction speech. Angelovska presented her paper under the title “Colonial Discourse in D. Defoe’s *Robinson Crusoe*”. Hristovska gave a speech entitled “Colonial Discourse of the Anti-Colonial Colonizer”. Jolevska-Popov, MA gave a speech under the title “Postcolonial Discourse in *A Game of Thrones*”. The goal of this project workshop was to help students identify and study colonial discourses, focusing on *Robinson Crusoe* and *Gulliver’s Travels*, the novels studied within Prof. Dr. Vitanova-Strezova’s course, 18th and 19th Century English Novel, but also to broaden their knowledge of the topic in the different postcolonial context of *A Game of Thrones*. The presentations incited interesting discussion among the student and the colleagues.

Keywords: colonialism, postcolonialism, colonial relations, colonizer, colonized, Orient, Occident, the Other, wester-centric, postcolonial binary

Клучни зборови: колонијализам, постколонијализам, колонијални односи, колонизатор, колонизиран, Ориент, Оксидент, Другиот, вестерцентрично, постколонијална бинарност